

ERDEM

Sayı/Issue: 89 Aralık/December 2025

Değerlendirme: İki Dış Hakem/Evaluation: Two External Referees

Çift Taraflı Körleme/Double-Blind Review

Benzerlik Taraması Yapıldı/Similarity Scan Performed - intihal.net

Başvuru/Submitted: 28-11-2024

Kabul/Accepted: 10-03-2025

Yayın/Publication: 20-12-2025

Şiire Mâil Akçeye Hasret: Galatalı Safvet'in Geçim Sıkıntısı Beyânındaki Şiirleri

Bilge İlhan Toker | [0000-0002-4328-6059](https://orcid.org/0000-0002-4328-6059) | bilgeilhan@artvin.edu.tr
Dr. Öğr. Üyesi | Artvin Çoruh Üniversitesi | İlahiyat Fakültesi | Türk İslam Edebiyatı Bölümü
Artvin | Türkiye
<https://ror.org/02wcpmn42>

Atf: İlhan Toker, Bilge (2025). "Şiire Mâil Akçeye Hasret: Galatalı Safvet'in Geçim Sıkıntısı Beyânındaki Şiirleri", *Erdem*, Aralık, Sayı:89, s. 117-158

Öz

19. asır, klasik Türk edebiyatında yaşanan şekil ve muhteva değişiminin hızlandığı, şairlerin söylemlerinde ve şiirlerinde kullandıkları nazım şekillerinde yaptıkları değişimin belirgin hâle geldiği dönemdir. Galatalı Safvet Mustafa (ö. 5 Şevval 1282/21 Şubat 1866) da bu değişim yıllarında yaşayan şairlerdendir. Tezkirelerde iyi bir şair olduğundan bahsedilen Galatalı Safvet, Hâtif (ö. 1823) ve Lebîb'in (ö. 1867) himâyesinde yetişir. Farklı edebî çevrelerle temas hâlinde olan ve devrinin meşhurları arasında zikredilen Galatalı Safvet'in mürettep bir divanı yoktur. Günümüze ulaşan şiirleri, genellikle şair hakkında bilgi veren *Fatîm Tezkiresi*'nde, *Kemâlî's-Safve*'de ve *Son Asır Türk Şairleri*'nde bulunmaktadır. Safvet'in manzumelerinin bir kısmı ise dağınık hâlde çeşitli mecmualarda yer almaktadır. Devrinin önemli isimlerine methiyeler, tarihler yazarak geçim sıkıntısını çözmeye çalışan şairin günümüze kadar gelen manzumelerinde, onun bu yönelimine dair izler bulunur. Bu çalışmada, şairin Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde HSD.AFT 12-147 ve TSMA 368-23'te bulunan tarih kıt'aları ile Millî Kütüphane'de 06 Mil Yz A 3672/2'de kayıtlı mecmuada bulunan *Dîvânçe*'sindeki bazı şiirleri üzerinde durulmuştur. Şairin Mustafa Reşid Paşa'ya (ö. 1858), Cemâleddin Paşa'ya (ö. 1880) ve diğer siyasilere hitaben kaleme aldığı bayram ve yeni yıl tebrikleri, tanıdığı isimlerin yeni bir göreve getirilmesi, Rus Çarı Nikolay Pavloviç'in (ö. 1855) vefatı, Sultan Abdülmecid'in (ö. 1861) şehzadeleri Mehmed Fuad ve Ahmed Kemaleddin Efendi ile Ârif Efendi'nin (ö.?) torununun doğumu üzerine yazdığı tarihleri ve üç gazeli transkripsiyon alfabesiyle yazılmıştır. Makalede, Safvet'in şiirlerinden hareketle 19. asırda yaşayan ve çeşitli kademelerde

memurluk yapan bir şairin gündelik hayat içerisindeki sıkıntıları, muhatapları, siyasal elitlerden beklentileri, Osmanlı-Rus Savaşı'ndan etkilenişi ve 1855 Bursa Depremi'ni şiirinde işleyişi incelenmiştir. Şairin şiirlerini yazarken sahip olduğu dil, kullandığı vezinler ve nazım şekilleri tespit edilerek edebî yönü ortaya koyulmuştur. Çalışma, Galatalı Safvet Mustafa'nın kendi hattıyla yazılan şiirlerinin bir kısmını toplu bir şekilde ele alması ve manzumelerinin genel teması hakkında bir kesit sunması yönüyle alana katkı sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Galatalı Safvet Mustafa, 19. asır, Bilinmeyen Şiirler, Tarihler, Gazeller.

Makale Bilgileri

Yapay Zekâ Beyanı

Çalışmanın hazırlanma sürecinde yapay zeka tabanlı herhangi bir araç veya uygulama kullanılmamıştır. Çalışmanın tüm içeriği, tarafımda bilimsel araştırma yöntemleri ve akademik etik ilkelere uygun şekilde üretilmiştir.

Etik Kurul İzni

Çalışma etik kurul izni gerektirmeyen nitelikte olup kullanılan veriler literatür taraması/yayınlanmış kaynaklar üzerinden elde edilmiştir. Çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

Etik Bildirim

erdemdergisi@akmb.gov.tr

Lisans

Bu makale Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisans (CC BY-NC) ile lisanslanmıştır.

Dizinleme Bilgileri

Dergi MLA ve TR Dizin tarafından dizinlenmektedir.

Çıkar Çatışması

Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.

The Poems Depicting Poverty Belonging to Galatalı Safvet Admiring Poem but Striving for Lucre

Bilge İlhan Toker | 0000-0002-4328-6059 | bilgeilhan@artvin.edu.tr
Asst. Prof. Dr. | Artvin Çoruh University Faculty of Theology | Turkish Islamic Literature and
Islamic Arts Department
Artvin | Türkiye
<https://ror.org/02wcpmn42>

Citation: İlhan Toker, Bilge (2025). "The Poems Depicting Poverty Belonging to Galatalı Safvet Admiring Poem but Striving for Lucre", *Erdem*, December, Issue:89, pp. 117-158

Abstract

The 19th century was a period of rapid transformation in classical Turkish literature. Galatalı Safvet Mustafa (d. 5 Shawwal 1282/21 February 1866) was one of the poets of this era. Galatalı Safvet, who is mentioned as a talented poet in tezkires, grew up under Hatif (d. 1823) and Lebib (d. 1867). Galatalı Safvet, who was in contact with different literary milieus and was mentioned among the famous poets of his time. However, Safvet did not compile a *divan*. His extant poems can be found in *Tezkire-i Fatîn*, *Kemâlî's-Safve* and *Son Asır Türk Şairleri*. Some of Safvet's poems are to be found scattered in various mecmuas. There are traces of this orientation in the extant verses of the poet, who tried to solve his subsistence problems by writing eulogies to the important names of his time. This study focuses on the poet's chronograms found in various documents in the Ottoman Archives of the Prime Ministry. Archive and some of his poems in his Divançe, which is included in the National Library in 06 Mil Yz A 3672/2. The poet's Eid and New Year greetings written for Reshid Pasha (d. 1858), Cemâleddin Pasha (d. 1880) and other politicians, the death of the Russian Tsar Pavloviç (d. 1855), the chronograms he wrote on the birth of the Sultan Abdülmecid's (d. 1861) princes Mehmed Fuad and Ahmed Kemaleddin Efendi and Arif Efendi's (d.?) grandson, and his three ghazals are written in transcription alphabet. The fact that Safvet's biographical records state that he wrote his poems on commission has been analysed, especially in the case of his poems recorded in archival documents, and the fact that the poet's writings became an additional source of subsistence to his poverty-stricken salary, which was so small as to cause him difficulties, has been revealed with historical documents. This study brings together some of Safvet's poems in author's handwriting. In the article, based on Safvet's poems, the troubles of a poet living in the 19th century in daily life, his interlocutors, his being affected by the Ottoman-Russian War, the effects of the Bursa

Earthquake in 1855 on the poems and Safvet's transfer of all these to his poems are discussed. The study will contribute to the field in the way that it deals with Galatalı Safvet Mustafa's poems written in his handwriting in a collective manner and presents a cross-section about the general theme of the poet's poems.

Keywords: Galatalı Safvet Mustafa, 19th century, Unknown Poems, Chronograms, Gazels.

Article Information

<i>AI Disclosure</i>	No artificial intelligence-based tools or applications were used in the preparation of this study. All content has been produced by myself in accordance with scientific research methods and academic ethical principles.
<i>Ethics Committee Approval</i>	The study does not require ethics committee approval, and the data used were obtained through a literature review / published sources. It is declared that scientific and ethical principles were followed during the preparation of the study and that all referenced works are listed in the bibliography.
<i>Complaints</i>	erdemdergisi@akmb.gov.tr
<i>License</i>	This article is licensed under the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC).
<i>Indexing Information</i>	The journal is indexed in MLA and TR Dizin.
<i>Conflict of Interest</i>	There is no potential conflict of interest in this study.

Giriş

Türk edebiyatı içerisinde yetişen ve devrinde meşhur olan şairlerin eserlerinin tamamı günümüze ulaşmadığı gibi manzumelerini mürettep bir divanda toplamamış ve edebî yönü yeterince aydınlatılmamış pek çok şair vardır. Böyle isimlere ait şiirlere, mecmualarda ya da şairlerin divançelerinde rastlamak mümkündür. Galatalı Safvet Mustafa (ö. 1282/1866) devrinin meşhur şairleri arasında zikredilen ancak manzumelerini bir divanda toplamaması nedeniyle edebî yönü tam olarak ortaya çıkarılmamış isimlerden biridir. İbnülemin, şairin bu durumunu, “Safvet'in eş'ârı matbû hattâ müdevven olmadığı için âsârı gibi nâmı da ahlâf indinde meçhûl kalmıştır” (Samsakçı 2021: 42) sözleriyle belirtir. İbnülemin'in, Safvet hakkında yazdığı *Kemâlû's-Safve*'de şairin hayatı hakkında bilgiler verilmiş ve yazarın elinde bulunan mecmualarda, Safvet'e ait olan bazı manzumelerin tamamı ya da bir kısmı metne eklenerek şairliği üzerinde durulmuştur.

Safvet'in bu çalışmaya konu olan manzumeleri, Millî Kütüphane 06 Mil Yz A 3672/2'de kayıtlı mecmuada, BOA TSMA 848/59-62 ve HSD.AFT 12-147'de kayıtlı evraklarda yer almaktadır.¹ Millî Kütüphane'de Safvet adına kayıtlı Divançe'de, şairin farklı yıllarda yazdığı muharremiyeler, Kurban ve Ramazan Bayramı tebrikleri, şairin çektiği geçim sıkıntısını dile getiren manzumeler, deli, televvün ve bana redifleriyle yazılmış gazellerle, şairin Fuzûlî'nin (ö. 1556) bir beyti odağında yazdığı mütekerrir müseddes² vardır. BOA'da yer alan belgelerde ise şairin dört adet tarih kıt'ası bulunur. Bu çalışmada, söz konusu yazma eserde ve arşiv belgelerinde bulunan manzumeler vasıtasıyla Safvet'in çevresinde kimler olduğu, kimlerden caize beklediği, şiirlerini neden yazdığı gibi konularda bilgiler verilmiştir.

¹ Safvet'in manzumelerini içeren yazma, kütüphane kayıtlarına divan olarak kaydedilmişse de eserin içerisinde az sayıda manzume yer alması, bu yazmanın ancak bir divançe olarak adlandırılması gerektiğini göstermektedir. Bununla birlikte bu yazmanın bir mecmua olarak adlandırılabilmesi, Gürbüz'ün “(...) mecmuaların şekil ve içerik özelliklerine bakıldığında, biyografik bilgilerin yer aldığı mecmualar, çeşitli şairlerin şiirlerini içermekle birlikte bir divân şeklinde tertip edilmiş mecmualar, başka şairlere ait şiirlerin yanında derleyenin kendisine ait şiirleri de içeren mecmualar gibi kimi farklılıklar gösteren eserlerin de bulunduğu görülür.” (Gürbüz 2012: 107) tespitinden yola çıkarak iddia edilebilir. Zira Safvet'in şiirlerinin yanı sıra Beşiktaş Mevlevîhanesi Şeyhi Hasan Nazif Dede (ö. 1860)'ye ait bir gazel ve Safvet'in hizmetlisi Ethem Efendi (ö.?) hakkındaki bir mektup, yazmanın mecmua olarak tertip edildiğine işaret eder.

² Bu şekilde oluşturulan şiirleri, Haluk İpekten ve Cem Dilçin tesdîs olarak adlandırmışlardır (İpekten 1999: 107, Dilçin 2000: 230). Cemal Kurnaz ve Halil Çeltik ise Safvet'in oluşturduğu şekilde, bir matlam odağa alınmasıyla oluşturulan tesdîslerin, tazmin yoluyla yapılan müseddesler olduklarını ve bu tarz manzumelerin mütekerrir müseddes kabul edilebileceğini belirtmişlerdir (Kurnaz ve Çeltik 2011: 219-220). Çalışmada, Kurnaz ve Çeltik'in önerdiği adlandırma tercih edilmiştir.

Safvet'in manzumelerini içeren yazma ve arşiv belgeleri, şairin edebî yönünü ortaya koyacak büyük bir örnekleme sahip değildir. Ancak onun hangi konularda şiir yazdığını, kendini meşhur eden Beranje kasidesinde dile getirdiği yoksulluğunu, başka kimlere anlattığını göstermesi bakımından önemli ipuçları içerir. Ayrıca, Safvet'in Yenikapı Mevlevîhanesi Şeyhi Abdülbâki Nâsır Dede'nin (ö. 1821) dervişlerinden olduğu bilinmektedir (Samsakçı 2021: 41). Şairin Mevlevîliği, yazdığı kitabelerin bulunduğu mekânlardan ve muhataplarından da anlaşılır (Samsakçı 2021: 30, 67-107). Safvet, Fuzûlî'nin

Ney gibi her dem makâm-ı vaslını yâd eylerim

Tâ nefes vardır kuru cismimde feryâd eylerim³

matlâına dört mısra ekleyerek mütekerri müseddes oluşturmuş ve Mevlevî olduğunu bu şiirde bizzat dile getirmiştir. İlk defa bu çalışmada yayımlanacak olan şiir, şairin tarikat bağımlı kendi dilinden aktarması yönüyle önemlidir.

1. Galatalı Safvet Mustafa'nın Hayatına ve Edebî Kişiliğine Dair

Safvet Mustafa, 5 Ramazan 1209/26 Mart 1795'te Galata'da doğmuştur. Gençlik yıllarında, Hoca Neşet (ö. 1807) mahfilinde yetişen isimlerden Hâtif'in sofalısı olmuştur. Bu dönemde Safvet, hâmîsinden aynı zamanda şiir de öğrenmiştir (Emîn Efendi 2021: 236). Yorgancılık yapan şairin, Hâtif'in himayesinde bulunduğu dönemde mi yoksa öncesinde mi bu işle uğraştığı meçhuldür. İbnülemin'in belirttiğine göre şair, mahbubu Seydi'nin Mora seferine katılması için tersaneciler tarafından alıkonulması üzerine, Hüsrev Paşa'ya Seydi'nin salıverilmesini istediği bir kaside sunmuştur. Safvet bu kasideyle emeline ulaşamamış ancak Lebîb'in dikkatini çekmiştir. İbnülemin, Safvet'i meyhane köşelerinden kurtarıp meşhur edenin Lebîb olduğunu, bu yönüyle Safvet'in, onun hayratlarından sayılabileceğini belirtir (Samsakçı 2021: 36-37).

Safvet'in yorgancıyken kalem erbabından olmasını sağlayan Seydi Kasidesi şairin, devrinin meşhurları arasında tanınmasına vesile olmuştur. Safvet, kâtipliğe yükseldikten sonra Ferruh Efendi'nin (ö. 1826) Beşiktaş'taki konağında dönemin ulemâsının gençlere eğitim verdiği ve edebî toplantıların yapıldığı meclislere katılmıştır. Beşiktaş Cemiyet-i İlmiyesi olarak bilinen topluluğun üyelerinden Fehîm Efendi'den (ö. 1847) Farsça dersleri

³ Bu matla, *Fuzûlî Divânı*'nda "Ney gibi her dem ki bezm-i vaslını yâd eylerim/Tâ nefes vardır kuru cismimde feryâd eylerim" (Fuzûlî 2017: 559) şeklinde yer almaktadır.

alan Safvet, bu vesileyle edebiyat da öğrenmiştir (İnal 2000: IV/2040-2041). Hâtif ve Lebîb gibi devrin önemli isimlerinin himayesinde farklı meclislerde şairlerle karşılaşan Safvet, 1833'de Tersane Ruznamçeciliği'ne tayin edilmiş ancak birkaç yıl sonra Musa Safvetî Paşa (ö. 1864) tarafından azledilmiştir. 1841'de Karantina İkinci Kitabetine, aynı yıl başkıtabetine getirilen şaire, 1843 yılında hâcegânlık rütbesi tevcih edilmiştir (İnal 2000: IV/2042; Fatîm 2017: 299). Bu olaydan bir yıl sonra Safvet'e sâlise rütbesi verilmiş ve 1846'da emekliye ayrılmıştır. Safvet'in aldığı terfiler, Lebîb'i sevindirmiştir. Onun hâcegânlık rütbesi almasına beş farklı manzumeyle tarih düşüren Lebîb, Safvet'e çok kıymet vermiş; şairliğini, 1843'te hocalığa getirilmesi üzerine yazdığı kıt'a-i kebirede onu, Sâib, Enverî ve Hâfız gibi isimlere benzeterek şu beyitlerle övmüştür:

Kıymeti ağırdır ol gevher-şinâs-ı dânişin
Rütbe-i zât-ı şerîfi toğrısı çok şey değer
Kurıdır kanın hasudun pek yerinde söz bulur
Nev-zemîn ü dil-güşâdır yaptığı eş'âr-ı ter
Enverî'yle Sa'dî'ye hem-pâliğinde söz fakat
Söyler ammâ şübhesiz Hâfız ile Sâ'ib kadar (Arslan 2022:
I/217)

Safvet bu terfiden bir yıl sonra sâlise rütbesi almıştır. Rütbeyi şair, Tophane Müşiri Damat Mahmut Ali Paşa'dan (ö. 1868) bir mütekerrir müsebba ile istemiştir. Bu mısralar şöyledir:

Lâyık-ı merhametim muntazır-ı eşfâkım
Rütbe-i sâniyeye yoksa da istihkâkım
Çok mudur sâliseden sîneme bir kıt'a nişân
Söyle göğsünde senin var mıdır efendim îmân (Samsakçı
2021: 53)

Sultan Abdülmecit tarafından verilen bu rütbe, Lebîbin Safvet'i aşağıdaki mısralarla övmesine vesile olmuştur.

Az gelürken 'âleme Safvet gibi ehl-i hüner
Feyz-i Hak'la dergeh-i şâhânede oldu bedîd
Gevher asdı sîne-i tab'ıma târîh-i Lebîb

Şâh-ı 'âlem Safvet'e virdi nişân olsun sa'îd (1260) (Arslan 2022: I/163)

Safvet'in devrinde iyi bir şair olduğuna dair Lebîb'in mısraları, iki şair arasındaki yakın arkadaşlıkla ilişkilendirilip objektif olmayan bir yorum olarak değerlendirilebilir, ancak şair hakkında, devrin şahitlerinden Ahmet Cevdet Paşa (ö. 1895) da Lebîb'le aynı kanaattedir. Cevdet Paşa, Beşiktaş Cemiyet-i İlmîyesi hakkında bilgi verirken Safvet'in, devrin meşhur şairlerinden olduğunu ve bu cemiyette yetiştiğini kaydeder (Ahmet Cevdet Paşa 1301: XII/s. 213). Ayrıca Safvet'in İstanbul'un önemli şairleri arasında sayıldığı, genç şairleri etkilediği İbnülemin'in Safvet hakkında verdiği bilgilerden öğrenilir. Yazar, şairin Beranje manzumesiyle ilgili araştırma yaparken manzumeyi, Safvet'in muasırı Ârif Hikmet Bey'e (ö. 1903) sormuştur. Ârif Hikmet, Şinasi (ö. 1871) ile birlikte, aydın biri olarak bilinen Safvet'in evine gittiklerini, manzumeyi Safvet'ten dinlediğini belirtmiştir (Samsakçı 2021: s. 46). Bu anekdota ek olarak, Hakkı Bey'in (ö. 1894) bir hicve yazdığı takrizden yola çıkılarak Safvet'in, çevresinde saygı gören birisi olduğu, devrin şairleriyle edebî metinler üzerinden ilişki kurduğu görülür. İbnülemin, Üsküdarlı Hakkı Bey'le ilgili bilgi verirken şairin Sâmi'ye yazdığı hicviyeden bahseder. Lebîb'in bu hicve yirmi dört beyitlik takrizinin olduğunu belirtir (İnal 2000: IV/743). Lebîb'in bu takrizinde Safvet'in de adı geçer. Şairin bu manzumesinden alınan aşağıdaki beyitten, Safvet'in de aynı metne takriz yazdığı anlaşılır.

Kıt'a-i takrîz-i Safvet'den bilür ol nâ-kesin

Her ne dinse hakkına az olduğın merd-i fatîn (Arslan 2022: 3/651)

Safvet'in hayatının seyrini değiştirmesine vesile olan Seydi kasidesi kadar meşhur bir başka manzumesi, Fransız şair Beranje'in (ö. 1857) ölümü ardından Fransa'da şaire gösterilen hürmeti anlatan Beranje Manzumesi'dir. Özgül, Safvet'in bu manzumesinin, Batılı meslektaşını gıptayla seyreden şairin, memleketinde sanatçıya verilen değeri ve şairlerin konumunu sorguladığı bir metin olduğunu belirtir (2018: 485-486).

İbnülemin'in Safvet'in biyografisinde sıkça üzerinde durduğu bir konu olan şairin, maddi imkansızlıklar içerisinde olması ve devrin siyasal elitlerine manzumeler sunarak⁴ az olan emekli aylığına ek gelir talep etmesi

⁴ Arşiv belgelerine göre Safvet, Şehzade Mehmet Vâmık'ın doğumuna yazdığı tarih sayesinde 2500 kuruş, Sultan Abdülmecit'in yeni yaşını ve bayramını tebrik etmek için yazdığı manzumeler karşılığında 3000 kuruş almıştır (Samsakçı 2021: 25-26).

durumunun yansıması olan Berançe Manzumesi, onun günümüze ulaşan şiirlerinin dünyevi boyutunu yansıtan bir metin olarak nitelenebilir. Zira bu manzumede Safvet, ekmekçi Asvador ve bakkal Yani'den yakasını kurtaramadığını belirtir (İnal 2000: IV/2049). Benzer cümleler, Mustafa Reşid Paşa'ya (ö. 1858) hitaben yazdığı tercî-i bendin;

Şimdi evden beni çık etdi imâm u muhtâr
Şalıvermez gideyim bir yere eşnâf-ı civâr
Geçer on biñ ğuruşu yüz kişiye borcum var
Çingene borcu beni etmede dâ'im bî-zâr
Aradım bulamadım îcarı ucuzca bir dâr (Safvet Mustafa
Divan: vr. 28b)

mısralarında da bulunur. Safvet'in borç istemek için kullandığı kaleminin bir geçim kaynağına dönüşmesi, Ârif Efendi'nin torununun veladetine yazdığı kıt'aların ekindeki 15 Şevval 1277 tarihli belgenin aşağıdaki cümlelerinde de görülür.

“İşbu târîh-i zîbâlar kabûl buyrulmak niyâzıyla câizesini bed-i mekteb ve sûr-ı hitan târîhlerinin tanzîmine te'hîr ve tevkîf buyrulması mültecây-ı âcizleridir fe-emmâ semâhatli efendimiz hazretlerinin atiyyesinden geçimim hem dahi müşârûnileyh hazretlerinin hâk-i pâ-y-i devletlerinden Kazasker Beşincizâde Efendi'nin târîhi için niyâz etdiğim sîla-i mesnûnenin zuhûruna müterakkibim (...)” (BOA HSD.AFT 12-147)

125

Maddi sıkıntılar içerisinde yaşadığı bilinen Safvet, 5 Şevval 1282/21 Şubat 1866'da vefat etmiş ve Yenikapı Mevlevîhanesi kabristanına defnedilmiştir (Samsakçı 2021: 27). Ölümüne Lebîb, “Cennet olmuş Safvet'e vâlâ-mekân (1283)” (Arslan 2022: 154) mısraı ile tarih düşürmüştür.⁵

Safvet, klasik Türk edebiyatının hem şekil hem de muhteva yönüyle değişmeye başladığı dönemde yaşamıştır. Şairin bu çalışmaya konu olan manzumelerinde yer verdiği konular her ne kadar kendisinden önceki şairlerin çokça eleştirilen ihsana nail olma, devrinden şikâyet etme gibi alışıl gelmiş temalar etrafında yazılmış olsa da Rus Çarı Nikolay Pavloviç'in (ö. 1855)

⁵ Samsakçı, Safvet'in mezar taşındaki tarihin Lebîb'in ve Ziver'in belirttiğinden farklı olarak 5 Şevval 1282 olduğunu tespit etmiştir. Bkz. (Samsakçı 2021: 27).

vefatına miladi tarih düşürmesi onun, bu farklı yöntemi kullanan şairlerden biri olduğunu gösterir. Zira miladi tarih düşürme, klasik Türk şiirinde ilk olarak Niyâzî Mısırî’de (ö.1105/1693) görülmüş, ardından Sürûrî (ö. 1814) ve Zâik’le (ö. 1269/1852-53) devam ettirilmiştir. Ancak bu yöntem, şairlerin sıklıkla başvurmadığı bir tarih düşürme şeklidir (Yakıt 1992: 284-285). Safvet, Çar Pavloviç’in ölümüne, aynı manzumede farklı vezinlerle yazılmış iki miladi tarih düşürmüş, manzumenin matlaında miladi tarihle Pavloviç’in öldüğü yılı belirtmiştir.

Niçola Pavloviç elli sekiz yaşında fevt oldu

Erişdi biñ sekiz yüz elli beşde ‘ömrü gâyâta

Oķu târîh-i fevtiñ yazdı Şafvet sâl-i ‘İsâ’dan

Qıral-ı Rûs müjde gitdi ordu-yı mükâfâta (1855)

Eyledim târîhini mîlâdîden bir bir hesâb

Çâr-ı Rûs’u ansızın qahr-ı Mecîd etdi tebâh (1855) (Safvet

Mustafa Divan: vr. 33a-33b)

Safvet’in Pavloviç’in ölümüne miladi tarih düşürmesini Özgül, gelenekteki farklılaşma içinde değerlendirir. Daha önce Sürûrî’nin Çariçe Ekaterina’nın 1796’daki ölümüne miladi tarih düşürdüğünü, Safvet’in de bu yoldan giderek tarih düşürme geleneğinde yeni bir kapı araladığını belirtir. Ancak Safvet’in yalnızca Rus çarı için değil, Beranje’in ölümü üzerine yazdığı kasidede de şairin vefatına miladi tarih düşürmesi, onun Hristiyan isimler için düşürülen tarihlerde miladi tarihi kullanma yoluna gittiğini gösterir (2018: 328-329). Safvet’in manzumelerini yazdığı tarihi belirtme konusunda dikkatli biri olduğu anlaşılır. Zira şair, muharremiyelerini yazdığı tarihleri de manzumelerinin başında kaydetmiştir. Aşağıda bir muharremiyesinden verilen örnekte Safvet, metni kaleme aldığı tarihi detaylı bir şekilde belirtir.

**Elli beş Muharrem’iniñ beşinde vâķi‘ nevrûzda Güneş burc-ı hamele
ķar yağarak taķvîl etdikde tazmîn olunan mışra‘-ı meşhûrdur.**

Etdi taķvîl hamele-i şems-i felek ķar yağarak

Oldu mağmûm hevâdan meh-i mâtemde yüzü

Gözüñ aç ađla amân eski meşeldir Şafvet

Böyle eyyâm-ı ğamîñ böyle olur nevrûzu (Safvet Mustafa

Divan: vr. 24b)

Safvet'in Türk edebiyatındaki değişmelerden etkilendiğini gösteren bir başka yön ise memduhunu överek onun lutf u ihsanını talep ederken kullandığı nazım şekillerinde yaptığı değişikliktir. Formların kullanımında şairlerin klasik şiir geleneğinin dışına çıkışı esasen 18. asırdan sonra başlayan bir uygulamadır ve bu değişimi, devam eden asrın şairleri de sürdürmüşlerdir. Kıt'a, mesnevi, gazel gibi formlarla methiyeler yazılırken; kaside, gazel, müstezat şeklinde yazılan tarihler kaleme alınarak önceki asrın konu ve şekil arasında kurduğu nispeten mutlak bağlar çözülmeye başlanmıştır (Özgül 2006: 631). Cemâl Paşa'nın (ö.1297/1880) yeni yılını tebrik için kıt'a yerine tardiyeye kafiyeli murabba seçen Safvet, Reşid Paşa'ya yazdığı medednâmede ise geleneğin benimsediği form olan kasideyi değil, tercî-i bendi seçerek nispeten, klasik şiirin sınırları dışına çıkmıştır. Safvet'in Tophane yangınına kasideyle, Galata yangınına ise mesnevi şeklinde yazdığı şiirle tarih düşürmesi (Kaplan 2021: 101-104), onun nazım şekillerini kullanırken klasik şiir geleneğinden uzaklaştığını gösteren başka örneklerdir. Farklı şekillerle tarihler yazan Safvet'in, bu çalışmada incelenen şiirlerinin genelinin tarihlerden oluşması onun tarih düşürmeye meraklı biri olduğunu gösterir. Bu tarih manzumeleri, aynı zamanda şairin sanatını ortaya koymaktan ziyade, yoksulluğunu anlatmak üzere kurgulanan metnilerdir. Safvet bu yönüyle şiirlerini sanattan, zanaata yaklaştıran 19. asır şairlerinden (Özgül 2018:151) farklı bir görünüm sergilemez.

2. Galatalı Safvet Mustafa'nın Şiirleri

2.1. Şiirlerin Yer Aldığı Yazma Eser ve Belgeler Hakkında

Safvet'in çalışmaya konu olan manzumelerinin büyük bir kısmı, 06 Mil Yz A 3672/2'de kayıtlıdır. Katalog kayıtlarına göre üzüm salkımı taç filigranlı, nohudî kâğıt üzerine yazılan şiirlerin olduğu yazma, 217 x 165 mm boyutundadır. Vişne çürüğü meşin, ebru kaplı mukavva ciltlidir.⁶ Safvet'in şiirleri 25b-34b arasındadır. 35a'da Safvet'in bir yere çağırılması üzerine hizmetlisi Edhem Efendi'yi gönderdiğini belirten arzuhâl bulunmaktadır. Şairin manzumelerinin yer aldığı kısımda bazı mısralar üzerindeki düzeltmelerin ve Safvet'le ilgili bir arzuhâlin bulunması, bu kısmın müellif hattı olabileceğini akla getirir. Kütüphane kaydında müellif hattı olduğu belirtilen yazmanın, Safvet'in kaleminden çıktığı arşiv belgeleriyle teyit edilmiştir. BOA HSD.AFT 12-147'deki zarfta "Şair Safvet Efendi'nin

⁶ Eserin fizikî özelliklerine dair bilgilere <https://portal.yek.gov.tr/works/detail/607622> adresinden, 20.04.2024 'te ulaşılmıştır.

hatt-ı destidir” ifadesinin yer alması, belgede yer alan şiirlerin hattının Millî Kütüphane’deki yazmayla aynı olması, eserin Safvet’in kaleminden çıktığını doğrulamaktadır.

Safvet’in Millî Kütüphane’deki yazma içerisinde yirmi altı manzumesi bulunmaktadır. Divançe olarak adlandırılabilir olan bu yazma, faklı nazım şekilleriyle yazılmış dokuz muharremiye,⁷ altı îdiyye, beş tebrîknâme, televvün, baña ve deli redifli üç gazel, Nikolay Pavloviç’in ölümüne düşürülen tarih kıt’ası, Reşid Paşa’dan ve devrin diğer büyüklerinden caize istediği çeşitli metinlerden ve medednâme türündeki bir mütekerrir müseddesten oluşmaktadır. BOA’da HSD.AFT 12-147’de kayıtlı belgede Ârif Efendi’nin torununun doğumuna yazılan iki tarih kıt’ası, TSMA 368-23’te Sultan Abdülaziz’in aynı gün farklı annelerden doğan şehzadeleri Ahmed Kemaleddin ve Muhammed Fuad’ın veladetlerine düşürülen biri Farsça, iki tarih kıt’ası bulunmaktadır. Türkçe tarih kıt’asında veladetlere biri noktalı, diğeri noktasız harflerle iki tarih düşülmüştür.

2.2. Manzumelerin Nazım Şekilleri, Türleri ve Vezinleri

Safvet Mustafa’nın, bu çalışmaya konu olan şiirlerinde kullandığı vezinler, yoğunluk sırasına göre Remel, Hezec ve Muzarî bahirlerine aittir. Şairin kullandığı vezinler, nazım türleri ve şekilleri aşağıdaki tabloda verilmiştir:

Nazım Şekli	Nazım Türü	Redif	Aruz Vezni
1.Gazel		Televvün	Mef’ülü/Mefâ’ilü/Mefâ’ilü Fa’ülün
2.Murabba	Tebrîknâme (Târih)		Mef’ülü/Fâ’ilâtün
3.Kıt’a	Îdiyye		Fe’ilâtün/Fe’ilâtün/Fe’ilâtün/Fe’ilün (Fâ’ilâtün/Fa’lün)
4.Kıt’a	Îdiyye		Fâ’ilâtün/Fâ’ilâtün/Fâ’ilâtün/Fâ’ilün
5. T e r c î - i bend	Medednâme		Fe’ilâtün/Fe’ilâtün/Fe’ilâtün/Fe’ilün (Fâ’ilâtün/Fa’lün)
6.Gazel		Baña	Fâ’ilâtün/Fâ’ilâtün/Fâ’ilâtün/Fâ’ilün
7.Mütekerrir müseddes	Medednâme		Fâ’ilâtün/Fâ’ilâtün/Fâ’ilâtün/Fâ’ilün

⁷ Safvet’in muharremiyeleri, sahip oldukları başlıkları dolayısıyla yazmadaki diğer manzumeleri içerisinde farklılık arz etmektedir. Manzumelerin yazıldıkları yılın başlıkta özellikle belirtilmesi dikkat çekicidir. Safvet’in muharremiyelerine özel başlıklar eklemesi ve 19. asırda Kerbelâ hadisesine diğer yüzyıllara oranla daha fazla yer verilmesi nedeniyle, şairin söz konusu şiirleri tarafımdan sürdürülen başka bir çalışmaya konu edilmiştir.

8.Kıt'a	Tebrîknâme		Mef'ülü/Mefâ'ilü/Mefâ'ilü/Fa'ülün
9.Kıt'a	İdiyye		Fe'ilâtün/Fe'ilâtün/Fe'ilâtün/Fe'ilün (Fâ'ilâtün)
10.Kıt'a	İdiyye		Fe'ilâtün/Fe'ilâtün/Fe'ilâtün/Fe'ilün (Fâ'ilâtün/Fa'lün)
11.Kıt'a	Tebrîknâme (Târîh)		Fe'ilâtün/Fe'ilâtün/Fe'ilâtün/Fe'ilün (Fâ'ilâtün/Fa'lün)
12.Kıt'a	İdiyye		Mef'ülü/Mefâ'ilü/Mefâ'ilü/Fa'ülün
13.Kıt'a	İdiyye		Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün
14.Gazel	Hicviye	Deli	Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün
15.Kıt'a - i Kebire	Târîh (Vefât)		Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün
16.Kıt'a	Târîh (Vefât)		Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün
17.Gazel	Tebrîknâme (Târîh)		Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün
18.Kıt'a	Tebrîknâme (Târîh)		Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün
19.Kıt'a	Tebrîknâme (Târîh)		Mef'ülü/Fâ'ilâtün/Mef'ülü/Fâ'ilâtün
20.Kıt'a	Tebrîknâme (Târîh)		Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün
21.Kıt'a	Tebrîknâme (Târîh)		Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilâtün/Fâ'ilün

Klasik Türk şiirinde, şairler padişahların ve devrin büyüklerinin bayramlarını kutlamak ve bu sayede caize alabilmek için genellikle kaside ve kıt'a şeklinde 'îdiyye/bayram şiirleri yazmışlardır (Sungurhan 2011: 13, 20). Safvet'in manzumelerinden altısı, Halil Paşa, Serasker Ömer Lütfi Paşa (ö. 1871) ve Reşid Paşa'ya hitaben yazılmış 'îdiyyelerdir. Safvet'in Mevlânâ ve Sultan Veled'den manevi yardım talep ettiği mütekerrir müseddes, dinî medednâme türünde yazılmıştır. Reşid Paşa'dan borçları için maddi destek istediği tercî-i bend yalnızca devlet ricaline hitaben kaleme alınan (Dolu 2020: 56-58) beşerî medednâme örneğidir. Devlet büyüklerine, dinî şahsiyetlere, dost ve akrabalara, terfi, doğum, vb. vesilelerle yazılan tebrîknâmeler (Tuğluk 2010: 42) de Safvet'in manzumelerini kaleme aldığı türler arasındadır. Cemal Paşa'nın bir murabba ile yeni yılını ve bir gazelle vezirliğe getirilişini (Akbayar 1996: II/392) kutladığı metinleri, Reşid

Paşa'nın yeni yaşı, Sultan Abdülmecid'in şehzadelerinin ve Ârif Efendi'nin torununun doğumuna yazdığı tarih kıt'aları birer tebriknâmedir.

2.3. Dil ve Üslup

Safvet, şiirlerinde genel olarak sade, akıcı bir dil kullanmıştır. Klasik Türk şiirinde şairlerin sıklıkla başvurdukları mazmunları, karmaşık metaforları kullanmayan Safvet'in, manzumelerindeki amaç, muhatabına kendisini anlatmaktır. Özellikle devrin büyüklerine hitaben yazdığı manzumelerini açık ve anlaşılır bir dille kaleme almıştır.

Safvet'in Farsça ve Arapça tamlamaları kullandığı ancak bu yapıları girift mazmunlarla inşa etmediği, bunun yerine va 'd-i 'arkûb, gurre-i şeh-r-i kurbân, zât-ı 'âdil gibi yapıları kullandığı görülür. Aşağıda, Kurban Bayramı'nın yaklaşması üzerine yazdığı manzumede, kurban kesemediği için üzgün olduğunu belirttiği ifadeler, şairin manzumelerinde sade dil kullandığını gösteren bir örnektir:

Âşafâ zebh-i qarâbîn edene sünnet olan
 Nahrı ta'zîm ile tekbîr ederek besmeledir
 Şu sevâbı naşıl ihrâz ederim fikri ile
 Zî'b-i gam mişl-i ğanem Şafvet-i zârı meledir
 (Safvet Mustafa Divan: vr. 29b)

Safvet, manzumelerinde muhatabına karşı samimi, nüktedan bir söylem geliştirmiştir. Borçlarının çokluğu dolayısıyla Reşid Paşa'dan maddi destek isterken samimi ve açık bir ifade tarzını benimsemiştir.

Rehn-i cânımla baña olmaz iken kimse kefil
 Altı kîse alıvermiş idi bir merd-i aşîl
 Şâhib-i naqd şayan bu yılı itmiş tekmîl
 İsteyor aqçeyi kıssâm ne mümkün te'cîl
 (...)
 Şu küçük müşkili ihsânîñ ile kıl teshîl
 Emr edersen vereyim bir de mührlü taħvîl (Safvet Mustafa
 Divan: vr. 28b)

Çingene borcu, koç başına kurban olmak ve yükünü yükseğe yığmak ise şairin manzumelerinde kullandığı halk tabirlerindedir. “Nâsın anasın dü...mede baba-yı televvün” ifadesinde olduğu gibi şairin, zaman zaman argo kelimeler kullandığı da görülür.⁸ Safvet'in incelenen şiirleri arasında karmaşık ifadeleri kullandığı manzume, televvün redifli gazeldir. “süver-i perde-i zîbây-ı televvün, sâgar-ı mînâ-yı televvün” gibi tamlamalar, televvün kelimesinin karmaşık, değişimi çağrıştıran manasıyla uyumlu şekilde kullanılmıştır. Şair, aynı gazelin aşağıdaki beytinde musiki terimlerine yer vererek gazeldeki anlatımı ve ahengi güçlendirmiştir.

Rast geldiginiñ āhını evce çıkarır āh

Nefsime ‘araz-bār ideyor nāy-ı televvün (Safvet Mustafa
Divan: vr. 27b)

Safvet, çalışmaya konu olan manzumelerinin genelinde, muhataplarına realist bir tablo sunar. Bunda manzumelerin büyük bir kısmının tebrîknâme, medednâme, îdiyye ya da târîh olarak kaleme alınmış olması etkilidir. Özellikle olaylara tarih düşürerek şekillendirdiği tebrîknâmelerinde ve Reşid Paşa'ya yazdığı medednâmesinde hem kendi hâlini hem de muhataplarının buldukları makamı, başlarından geçen olayları gerçeklik zemininde ele alır.

Safvet'in realist söylemi gazellerinde değişir. Televvün, deli ve baña redifli gazellerinde zengin hayal dünyasının yansımaları vardır. Aşağıda gazellerinden alıntılanan beyitler, şairin gerçek hayata dair olmayan manzumelerinde mazmunları, zengin çağrışımları kullandığını gösteren örneklerdir.

Olmuşum tatar-ı rāh-ı âteşin-i intizār

Vādî-yi Nemrūd ye's-i evvelki menzildir baña

Barğ-ı ğam yā Rüstem-i mūr-ı elemdir düşmenim

Geşt-i ‘ömründen bu hırmende ne hâşıldır baña

⁸ Safvet, muharremiyelerinde Hz. Hüseyin'i şehit edenler için ağır ifadeler kullanmıştır. “Şafvetâ Hazret-i Zehrâ vü ‘Alî’yi ögerek / Oglunun düşmenine cân u gönülden sögerek” ve “Hem de s...çarım cânına mel’ûn Yezîd’in” (Safvet Divan: vr. 26b, 33a) mısralarında, argo ifadelere de yer vermiştir.

Bî-ħıreddir şāhib-i ħilm-i ħumārī öyle kim
‘Aklı ‘indimde yer etmez toħm-ı tîn ü ħur deli

Ehl-i keyfî eyleyen reng-i mey ü afyöndür
Kıpkızıl Mecnün-ı rüsvā sevdevî kaşmer deli (Safvet
Mustafa Divan: vr. 31a)

2.4. Muhteva

Safvet Mustafa'nın manzumelerinde en fazla işlediği konu, maddi sıkıntılarınıdır. Beranje Kasidesi'nde işlediği kıymet görmeme ve geçim sıkıntısı, Safvet'in bu çalışmaya konu olan şiirlerinin de ana temasıdır denilebilir. Şair özellikle Ramazan ve Kurban bayramlarında yoksulluğu dolayısıyla oruç tutamayacağından, kurban kesemeyeceğinden bahsederek memduhunun ilgisini çekmeye çalışmıştır. Reşid Paşa'dan borç istemek üzere yazdığı tercî-i bend'in ilk bendinden alıntılanan aşağıdaki mısralar onun, manzume boyunca dile getirdiği borçluluğunun, alacaklılarıyla mücadelesinin girizgâhıdır.

Āh şarrāfımı nā-gāh ecel etdi ifnā
Oğlı ortağı daħı peyrev olup gitdi aña
Pek yazık oldu bu yıl Bāhir Efendi'yle baña
Deli Bedros anıñ ‘aqlımı etdi yağma
K̄arabet gitdi diyü ben de getirdim sevdā
Añlamaz ortağınınñ kardaşı şöhet aşlā
Fā' iziyle yüz on altı kīse ister ħālā
Eyle şu ādemi iskān berā-yı Mevlā (Safvet Mustafa Divan:
vr. 28b)

Bu ilk bendde Safvet, borçlarını ve alacaklılarını gerçek kişiler üzerinden anlatır. Bunların ilki, şiirin muhatabı Reşid Paşa'nın yakınındaki isimlerden biri olan (Bursalı Mehmed Tahir 2016: 3/ 964) Abdürrezzāk Bāhir Efendi'dir (ö. 1860). Bāhir Efendi'yle birlikte, zorluklar çektiğini belirten şair, ilk mısradaki bir sarrafın vefatından bahseder. Söz konusu sarraf, Sultan Abdülmecid'in yakın çevresinde bulunan Garabet Düzyan'dır. (Çarkçıyan 1953: 61'den akt. Aysan 2013: 45). Şairin manzume boyunca vurguladığı,

ödenmesini talep ettiği borçlarının büyük kısmının Düzyan ve çevresindeki isimlere olduğu, aşağıdaki mısralardan anlaşılır.

Añlamaz ortağınının kıardaşı şöhet ašlā

Fā' iziyle yüz on altı kīse ister hālā (Safvet Mustafa Divan:
vr. 28b)

Safvet'in manzumelerinde dikkat çeken bir başka tema, Osmanlı-Rus savaşıdır. Osmanlı toplumu için hayli önemli olan bu savaşın izleri, bitişinin beklenmesi, Şeyh Şâmil'in Ruslarla mücadelesi, Avrupalı devletlerin Osmanlı'ya yardımı ve Rus Çarı Pavloviç'in, yenilgilerinin ardından vefatı gibi meseleler, Safvet'in şiirlerinde yer alır. Safvet'in mısralarında problem olarak dile getirdiği Osmanlı-Rus mücadelesi,

Şavletle bu yıl Moskov'u tedmîr edecektir

Müstahrec imiş Şafvet'e hall etdi erenler

Ol āşafîñ ism ü laķab-ı ecmeli birdir

Diķķatle ħesāb et ki Muħammed 'Alî birdir (Safvet Mustafa
Divan: vr. 29b)

kıt'asında Osmanlı'nın galibiyetiyle sona ereceği müjdelenen bir olay hâline gelmiştir. Bu savaşı bitirecek olan ise şairin, kahramanlıkta Hz. Ali ile denk gördüğü ve "Koca" lakabı (Beydilli 2020: 348) ile "Ali"nin ebced karşılığının eşit olduğunu belirterek bu kahramanlık ilgisini kurduğu Mustafa Reşid Paşa'dır. Şairin, İstanbul'dan gıda maddelerinin çıkışının yasaklanması, halkın savaşa destek için sıkı ekonomik tedbirlere riayet etmesinin istenmesi, harp masrafları dolayısıyla dış borçların katlanması (Gurulkan vd. 2006: 235-238, 246-249) gibi meselelerle Osmanlı toplumunu bunaltan savaşın biteceğine dair inancı ise muhtemelen savaşta Avrupalıların, Ruslara karşı Osmanlı'yı desteklemesi (Yeşilyurt 2022: 105) ile alakalıdır. Safvet, bu müttefikliği Çar Pavloviç'in vefatına tarih düşürdüğü kıt'a-i kebirede aşağıdaki beyitlerde anlatmaktadır;

Olup hem-pāsı Han 'Abdūlmecîd'in etdiler iķdām

Fransız İngiliz techîz-i 'askerle mühimmāta

Eđip sevķ-i 'asākir mülkünüñ taħrîbine artıķ

Mülük-ı müttefik kıldı teşebbüs ħaķķı işbāta (Safvet
Mustafa Divan: vr. 33a)

Osmanlı'nın Ruslara karşı aldığı bu destek aynı zamanda savaşın sonucunu etkileyen bir durumdur. Hasta olan Rus çarı, mağlubiyeti engellemek adına kış mevsiminde orduyu denetlemeye gitmiş ve savaş şartlarına dayanamayarak vefat etmiştir (Cezar 2011: VI/2059). Safvet, Pavloviç'in bu hâlini aynı kıt'adan alınan aşağıdaki beyitte dile getirmektedir.

Şaşırdı fikr ü mağlûbiyyet etdi kendini bî-tâb

Eger ki gitmedi 'âr eyleyip semt-i mudârâta (Safvet Mustafa
Divan: vr. 33a)

Nikolay Pavloviç'in vefatını Safvet, 1855'te meydana gelen Bursa depremiyle ilişkilendirmiştir. Şair, hüsn-i talil yaparak Rus çarının vefatıyla aynı gün olan (1-2 Mart 1855) Bursa depremi arasında ilgi kurmuştur. Safvet'e göre Rus çarının ölümüne toprak sevincinden oynamış; bu sebeple deprem olmuştur. Şair, depremle vefat arasında ilişki kurarken depremden önce Bursa çevresinde şiddetli gök gürültülerinin ve yağışın olduğunu (Özaydın 2017: 21)“gürü çok bir zelzele” ifadesiyle vererek devrinde yaşanan olayı detaylı şekilde anlatmıştır.

Rûy-ı menhûsuñ bütün metbû '-ı etbâ'ını

Leşker-i ğayb ile Mevlâ kaşr-ı ğayyâya kova

Mülk-i 'Osmânî'de şanmañ gürü çok bir zelzele

Hazz edip arz oynadı kahr-ı kıral-ı Moskov'a (Safvet
Mustafa Divan: vr. 33b)

Nikolay Pavloviç'in vefatıyla sona erme sürecine giren savaşta, Safvet

Ey sipehsâlâr-ı eşca' emriñe kalsaydı âh

Karşıya 'asker geçip tırmazdı İbrâ'il'de (Safvet Mustafa,
Divan, vr. 30a)

mısralarıyla bir yenilgiden bahseder. Arşiv belgelerine göre bu yenilgi, Serasker Ömer Paşa'nın Romanya'daki bir ticaret şehri olan İbrail/Bralia (Şemseddin Sami 199: I/585) kıyılarında alınmasını emrettiği tedbirlerin yerine getirilmemesi üzerine cereyan etmiş olmalıdır. Zira Ömer Paşa ile Prens Gorçakof (ö. 1883) arasındaki yazışmalarda, bölgede konuşlandırılması gereken ve Tuna'dan geçecek olan gemiler için alınacak tedbirlerin neler olduğuna dair tarafların, tam olarak anlaşamadıkları kayıtlıdır (Gurulkan vd. 2006: 148-151). Ömer Paşa'nın Gorçakof'a, işgal ettiği Boğdan'dan çekilmesiyle ilgili verdiği ultimatoma (Süer 1986: 69) işaret eden kıt'a, Kırım

Harbi'yle ilgili detaylar içerir. Şair, Kırım Savaşı'nda, savaş haberlerinin karmaşıklığına rağmen süreci iyi yöneten ve başarılı bir kumandan olan (Saydam 2007: 75) Ömer Paşa'nın sözlerinin dinlenmemesi üzerine Rusların Tuna'nın karşısına geçmesine hayıflanır. Safvet, geçim sıkıntılarını ve Osmanlı-Rus harbini manzumelerinde yoğun bir şekilde işler. Ancak kendinden önce yaşayan şairlerin özellikle de Nâbî'nin (ö. 1712) sıklıkla değindiği devrinden şikâyet etme, toplum içerisindeki hukuksuzlukları belirtme konusunu da şiirlerinde ele alır. Lebîb'e nazire olarak kaleme aldığı *deli* redifli gazelin genelinde toplumdaki bozulmaya değinmekle birlikte özellikle aşağıdaki beyitte, müderrislerin hâlerinden şikâyet eder.

Eylemiş şeydâ 'avâmı fikr-i zencîr-i emel

Silsile kaydıyla olmuşlar müderrisler deli (Safvet Mustafa,
Divan, vr. 30b)

Safvet'in manzumelerindeki şahıs kadrosu, eldeki metinlerin azlığına nispetle zengindir. Mustafa Reşid Paşa, Halil Paşa, Cemal Paşa, Sultan Abdülmecid (ö. 1861) gibi isimlerin yanı sıra, Eflatun, Deli Bâlî (ö. 1573), Mevlânâ, Sultan Veled, Harun Reşid (ö. 809), Cafer Bermekî (ö. 803), Behlül-i Dâna (ö. 799?), Rüstem, Dârâ ve İskender, şiirdeki tarihî-efsanevi kişiliklerden bazılarıdır. Eflatun, Safvet'in iki farklı manzumesinde geçer.

Hikmetinden yok şu 'âle kudretim çıldırdım âh

Derler Eflâtûn-ı 'âkilsem-ı de Bâkil⁹dir baña (Safvet
Mustafa Divan: vr. 29a)

beytinde, Allah'ın kudreti karşısında yaşadığı şaşkınlık hakkında konuşamayacak kadar âciz biri; deli redifli gazelin “Çok deli vardır Felâtûn'un beğenmez 'aqlımı” (Safvet Mustafa Divan: vr. 31a) mısraında ise kendini bilmeyen ve şair tarafından deli olarak nitelenen kişilerin cüretkarlıkları sonucu, aklı beğenilmeyen kişi olarak geçer. Halvetiyye'nin Ramazaniyye koluna mensup Bâlî Efendi, kendisine verilen sarhoş lakabı (Azamat 1992: 20) ilgisi dolayısıyla aşağıdaki beyitte zikredilir.

Nuḡ-ı şîrînim ile hem-cânişînim der imiş

Var ise olmuş Deli Bâlî gibi sekr deli (Safvet Mustafa
Divan: vr. 31a)

⁹ Lügat-i Nâcî'de Bâkil, “Aceze-i Arap'tan bir şahs-ı kem-şu'ürun ismidir.” (1322: 140) şeklinde geçer ve Kel Hasan Efendi ile cahillikte eşit kabul edilir.

Mevlânâ ve Sultan Veled, “Yâ Celâle’ d-dîn meded senden saña dâd eylerim” ve “Bî-kesim bî-kes amân yâ Hâzret-i Sultân Veled” (Safvet Mustafa Divan: vr. 29b) mısralarında, şairin medet umduğu, manevi yardımlarını talep ettiği isimlerdir. Abbasi halifesi Harun Reşid’le Cafer el-Bermekî arasında geçen ve Cafer’in idamıyla son bulan (Köse 2020: 84-85) ilişkilerine telmihte bulunulan aşağıdaki beyitte her iki tarihî kişiliğin adı geçer.

‘Aklı varken bindi Hârûnu’r-Reşid’iñ omzuna

Oldu zencîr-i ğadîre bağlanıp Ca’fer deli (Safvet Mustafa Divan: vr. 30b)

Safvet, Behlül-i Dâna’ya da aynı gazel içerisinde değinir. Onun Allah aşkıyla kendinden geçen biri olması dolayısıyla, dünyevi meselelerle dertlenen kişilerle aynı olamayacağını,

Beñzemez meczûb-ı Hakk’a hâl-i erbâb-ı mecâz

Bir midir Behlül-i Dâna ile her ebter deli (Safvet Mustafa Divan: vr. 31a)

beytinde dile getirir. Zira Behlül-i Dâna, “kendisini divane gösteren bir ârif ve âkil” olduğu için “(Onay 2009: 91) gerçek manada deli sıfatını hak etmez. Safvet, Behlül-i Dâna, Harun Reşid ve Cafer el-Bermekî’yi aynı şiirde zikrederek Behlül-i Dâna ve Harun Reşid arasında geçen hikâyelere telmihte bulunur. Behlül-i Dâna etrafında oluşan anlatılarda onun, Harun Reşid’in kardeşi, nedimi ya da yeğeni olduğu kabul edilmiştir. Ayrıca Behlül-i Dâna’nın Şif olduğu, Cafer-i Sâdık’ın (ö. 765) öğrencileri arasında yer aldığı şeklinde rivayetlerin olması (Uludağ 1992: 352-353), şairin metni inşa ederken gelenekte, aynı şahıs etrafında şekillenen farklı anlatılardan beslendiğini gösterir. Şehnâme’nin kahramanlardan Dârâ ve Makedonya kralı Büyük İskender; aralarındaki mücadele ve Dârâ’nın İskender tarafından yenilmesi (Yıldırım 2008: 233) ilgisiyle Safvet’in şiirlerinde yer alır. Şair, aşağıdaki beyitte kaderin insanın keyfini, bütün gücü ile bozabileceğini, bu sebeple kararsızlığın, değişimin getirdiği mutluluğun ve şansın insanı aldatmaması gerektiğini öğütler.

Şavletle bozar keyfini İskender-i devrân

Aldatmasın iğbâline Dârâ-yı televvün (Safvet Mustafa Divan: vr. 27b)

Kader ve şans arasında her an bozulabilecek olan dengeyi şair, kaderi karşı konulamayan bir güç olması yönü ile İskender'e; yaşamı, bahtı, değişimi ve kararsızlığı ise kırılğanlığı yönü ile Dârâ'nın saltanatına benzetir.

Sonuç

Galatalı Safvet Mustafa, klasik Türk edebiyatının hem şekil hem de muhteva yönüyle değişmeye başladığı bir dönemde yaşamıştır. Şairin manzumeleri içerisinde bu değişimin izleri hem tema hem de şekil yönüyle net bir şekilde görülmemekle birlikte, onun şiirlerinin nazım şekilleri ve muhteva yönünden gelenekte hâkim olan uygulamalardan nispeten farklılaştığı tespit edilmiştir. Özellikle kendisinden önceki şairlerin büyük bir kısmının kaside formunda yazdıkları caize taleplerini Safvet'in, kıt'a ya da tercî-i bend şeklinde kaleme aldığı görülür. Bu farklılaşmaya ek olarak, şairin Rus çarı Pavloviç'in vefatı için yazdığı manzumede, alışılan aksine hicri değil de miladi tarihle tarih düşürmesi yine şairin manzumelerinde, geleneğin dışına çıktığı uygulamalardan biridir. Safvet, eldeki manzumelerinde şekil olarak bazı değişikliklere gitse de şiirlerinde işlediği tema yönüyle gelenekten tam olarak farklılaşmış değildir. Beranje kasidesinde, Osmanlı şairinin toplum içerisinde sahip olduğu değeri, Batılı şairin cenaze merasimi üzerinden karşılaştırdığı mısraları ile bu çalışmaya konu olan manzumeleri bir arada değerlendirilmiş ve Safvet'in seleflerinin dile getirdiği “yoksulluk, ihsana muhtaç olma” temalarından uzaklaşmadığı görülmüştür. Safvet, bayramlar, yeni yıl, göreve atanma gibi vesilelerle yazdığı manzumelerinde memduhunun maddi desteğini istemiştir. Özellikle Osmanlı-Rus mücadelesi ve bu sürecin toplum üzerindeki olumsuz etkisi, şairin kalemine yoğun bir şekilde yansımıştır. Safvet'in gündelik hayatın akışında gerçekleşen hadiseleri, şiirlerine konu ederek memduhunun ilgisini çekmeye çalıştığı ve şiirlerini birer geçim kaynağı olarak tasarladığı tespit edilmiştir. Şairin Mevlevî olduğu, onun hakkında bilgi veren kaynaklarda yer alan bir bilgi olmakla birlikte, Fuzûlî'nin matlaı odağında şekillendirdiği mütekerrir müseddesle bu bilgi, bizzat şairin kaleminden doğrulanmıştır. Safvet'in hayatı hakkında bilgi veren tezkirelerde onun iyi bir şair olduğu kaydedilmiştir ve Lebîb de şair hakkında yazdığı manzumelerde tezkire yazarlarıyla aynı kanaati belirtmektedir. Tezkirelerde ve yakın çevresindeki isimler tarafından Safvet'in iyi bir şair olduğu belirtilse de eldeki manzumelerin azlığı, onun edebî kişiliğini tam olarak ortaya koymak için yeterli değildir. Şairin meşhur bir isim olarak kabul edilmesinde, muhtemelen devrin meşhur isimleriyle, şiirler üzerinden kurduğu ilişkiler etkili olmuştur. Ancak söz konusu manzumeler, onun dağınık hâlde olan şiirlerinin, -nispeten- geniş bir örnekleme olması dolayısıyla önem arz etmektedir.

Şiirlerin Çeviri Yazılı Metinleri

06 Mil Yz A 3672/2

[27b]

1.

Gazel

[*Mef'ülü/ Mefâ'îlü/Mefâ'îlü/Fa'ülün*]
'Ârifler olup 'âşık-ı sîmâ-yı televvün
Çesbân gibi etmekde temennâ-yı televvün
Mest etdi o rütbe 'uçalâyı mey-i evhâm
Görse güler ef'âline şeydâ-yı televvün
Elbette hûbıla toğurur her gice bir ğam
Nâsın anasın dü...mede baba-yı televvün
Dünyâya unutturdu temâşâ-yı hayâli
Nağş u şuver-i perde-i zîbâ-yı televvün
Rast geldiginiñ âhını evce çıkarır âh
Nefsime 'arâz-bâr ideyor nây-yı televvün
Daldan dala kondu şaşırup bülbül-i pür-tîr
Her hâre açıldı gül-i ra'nâ-yı televvün
Söyler pes eyleyene de güş etdiği sırrı
Hep 'aqsinedir şöhetü bebgâ-yı televvün
Müstakbel eder mâzîye hânde bu ne hâldir
İmrûzı arar maşdar-ı ferdâ-yı televvün
Döndü hum-ı gerde boyacı küpüne âh
Halkuñ boyadı çeşmini eşyâ-yı televvün
Da'vetde sebât eylemedi yâr-ı perî-rû
Şeytân veriyor var ise igvâ-yı televvün

Aḥbâb-ı zamānıñ dūn-ı bûkalemūnu¹⁰
Düşmenlere seyr etdirir ālā-yı televvün
Geh bāde görür gāhī 'araḡ arpa şuyu gāh
Biñ renge girer sāḡar-ı mīnā-yı televvün
'Ankā-yı vaḡāret göge mi uçdu hümāyūn
Tıtdı per-i fāvūs-ı siyeh-pā-yı televvün
Şavletle bozar keyfini İskender-i devrān
Aldatmasın iḡbāline Dārā-yı televvün
Ey dil şıḡınıp ḡālīşaten himmet-i pīre
Şafvetile rāz eyle temāşā-yı televvün

[28a]

2.

Murabba (Târîh)

[*Mef'ülü/Fā'ilātün*]

Ḥālā Biga müşîri
Düstür-ı dād-baḡşā
Tā der-zamān-ı pīri
Çok sāl ede temāş
Dervīş-i ehl-i imān
Ser-defter-i muḡibbān
Ḥaḡḡında derse şāyān
Vaşfiñ edenler inşā
Esrār-ı cūd u ḡātem
Çokdan olurdu mübbhem
Ol Ca'fer-i mükerrerem
Ger etmeseydi ifşā

¹⁰ Vezinde aksaklık var.

Olmaz o zāt-ı ‘ādil
 Hîç irtikāba mā’ il
 Dünyâyı versen ey dil
 Etmez kabûl hâşâ
 Tārîhin etdi ihdâ
 Şafvet edip müheyyâ
 Sa’d ola Hüdâyâ
 Sâl-i Cemâl Paşa (1272)

[28a]

3.

Kıt’a

[Fe’i’lâtün/Fe’ilâtün/Fe’ilâtün/Fe’ilün]
[(Fâ’ilâtün) (Fa’lün)]

Halîl Paşa Hâzretlerine
 Yâ Halîlî bu zügürlüğe degilim Haccâc
 ‘Arafât içre şoyardım ele geçse ‘urbân
 Kebş-i şabrım keseyor şimdi bi Rabbi’l-Ka’be
 Görünüp tîğ gibi ğurre-i şehri-ı kurbân

4.

Kıt’a

[Fâ’ilâtün/Fâ’ilâtün/Fâ’ilâtün/Fâ’ilün]

Ser’asker Paşa Hâzretlerine
 Āşafâ etsün erenler zātın öyle ğanî
 Yüzlük altun olsun ‘indinde Süleymân mangır
 Cennet-i saht-ı ğalâ Bektaşî etdi Şafvet’i
 ‘İd-ı adhâ geldi çatdı yolla kurbân mangır

[28b]

5.

Tercî-i bend

[Fe 'ilâtün/Fe 'ilâtün/Fe 'ilâtün/Fe 'ilün]

[(Fâ 'ilâtün) (Fa 'lün)]

Reşîd Paşa'ya

Âh şarrâfımı nâ-gâh ecel etdi ifnâ

Oğlı ortağı dahı peyrev olup gitdi aña

Pek yazık oldu bu yıl Bâhir Efendi'ye baña

Deli Bedros anıñ 'aqlını etdi yağma

Karabet gitdi diyü ben de getirdim sevdâ

Añlamaz ortağınınñ kıardaşı şöbet aşlâ

Fâ'iziyle yüz on altı kîse ister hâlâ

Eyle şu âdemi iskân berâ-yı Mevlâ

Vech-i tahrîr ile ey a 'zam-ı şadr-ı vüzerâ

Borcum olsun edeyim vasfını biñ dürlü edâ

Rehn-i cânımla baña olmaz iken kimse kefil

Altı kîse alıvermiş idi bir merd-i aşıl

Şâhib-i naqd şayan bu yılı itmiş tekmiñ

İsteyor akçeyi kıassâm ne mümkün te'cîl

Şanırim muhızırı görsem geliyor 'Azrâ' il

Va'deñiz geldi deyü 'unf ile eyler ta'cîl

Şu küçük müşkili ihsânınñ ile kııl teshîl

Emr edersen vereyim bir de mühlü tahtvîl

Vech-i tahrîr ile ey a 'zam-ı şadr-ı vüzerâ

Borcum olsun edeyim vasfını biñ dürlü edâ

Şimdi evden beni çık etdi imâm u muhtâr

Şalıvermez gideyim bir yere eşnâf-ı civâr

Geçer on biñ ğuruşu yüz kişiye borcum var

Çingene borcu beni etmede dâ'im bî-zâr

Aradım bulamadım İcarı ucuzca bir dār
 Sū-be-sū gelmededir üstüme mevc-i idbār
 Fülk-i dil fırtınadan fırtınay'oldu dūçār
 Çāre kıl batmayayım şahidim olsun Settār
Vech-i tahrīr ile ey a 'zam-ı şadr-ı vüzerā
Borcum olsun edeyim vaşfını biñ dürlü edā

[29a]

Sañā gencīne-i ğaybından O 'Allām-ı ğuyūb
 Vere yüzlük iki yüz biñ zer-i şāf u mergūb
 Edesin cūd u seḫāvet ile çok celb-i kulūb
 Luḫf et etdirme kuluñdan şu dūyūnı maṭlūb
 Tükenip bitdi yalan kalmadı va'd-i 'arķūb
 Olayor ḫāṭıra geldikce şu 'urum meslūb
 Şafvet'iñ olmasın akrān arasında maḫcūb
 İstemem etme bu terci'i ḫesāba maḫşūb
Vech-i tahrīr ile ey a 'zam-ı şadr-ı vüzerā
Borcum olsun edeyim vaşfını biñ dürlü edā

6.

Gazel

[Fā 'ilātün/Fā 'ilātün/Fā 'ilātün/Fā 'ilün]
 Derdimi şorma ṭabībā çāre müşkildir baña
 'Alemin tiryāki şimdi semm-i kātildir baña
 Hikmetinden yok şu 'āle kudretim çıldırdım āh
 Derler Eflātūn-ı 'ākılsam da Bāķil'dir baña
 Olmuşum tatar-ı rāh-ı āteşin-i intizār
 Vādī-yi Nemrūd ye's-i evvelki menzildir baña

Barķ-ı ğam yā Rüstem-i mūr-ı elemdir düşmenim
Geşt-i 'ömrümden bu hırmende ne hâşıldır baña
Bî-zîyâdır necm-i bahtım münkesif hırşîd-veş
Âh bir bedr-i sipihr-i 'işve hâ'ildir baña
Virdim oldu Moskov-ı ekdâr ile dâ'im savaş
Dinse şâyeste mürîd-i Şeyh Şâmildir baña
Şafvet'e yâ şems-i dîn öyle ğınâ ver kim desin
Pertev-i iķbâli 'aşrıñ zıll-ı zâ'ildir baña

[29b]

7.

Mütekerrir müseddes

[Fâ 'ilâtün Fâ 'ilâtün Fâ 'ilâtün Fâ 'ilün]
Yâ Celâle'd-dîn meded senden saña dâd eylerim
Dest-ġir ol düşmüşüm ümmîd-i imdâd eylerim
Feyz-i 'aşkından niyâz-ı nūr-ı irşâd eylerim
Derd-i hecriñle nevâ-yı âhı müzdâd eylerim
Ney gibi her dem maķâm-ı vaşlını yâd eylerim
Tâ nefes vardır kuru cismimde feryâd eylerim
Beyt-i vîrân-ı dile yâ 'aşķ-ı Mevlânâ buyur
Mürde diller zümresinden göñlüm istiřnâ buyur
Kıtb-ı nâyî-veş beni luţfuñ ile ihyâ buyur
Evc-i 'arşa çıķdı zârım rahm kıl ışġâ buyur
Ney gibi her dem maķâm-ı vaşlını yâd eylerim
Tâ nefes vardır kuru cismimde feryâd eylerim
Merhamet kıl merhamet yâ kıtb-ı hayl-i 'âşıkân
'Âşık-ı Âl-i Hâbîb-i Kibriyâyım el-amân
Şoġbet-i 'aşķ-ı hüsünden eylemem keff-i lisân
Böyle kalırsa hüseyñye çıkar âh u fiġân

Ney gibi her dem maḳām-ı vaşlını yād eylerim
 Tā nefes vardır uru cismimde feryād eylerim
 Bī-kesim bī-kes amān yā Hāzret-i Sultān Veled
 Hāzret-i Mollā-yı Rūm'a bendeñi etdirme red
 Ka'be-i kūyuñda aşr etsin beni Rabb-i aḫad
 İsterim bir būselik yer ḫāk-i pāyından meded
 Ney gibi her dem maḳām-ı vaşlını yād eylerim
 Tā nefes vardır uru cismimde feryād eylerim
 Māhtāb-ı himmetiñ başımı arḫ-ı Meşnevī
 Şaldı fark-ı Şafvet'e nazm-ı sūḫandan pertevi
 Maḫla'-ı 'aşḫ-ı Fużūlī rehber oldu ma'nevī
 'Āşıkım 'uşşākınıñ oldum efendim peyrevi
 Ney gibi her dem maḳām-ı vaşlını yād eylerim
 Tā nefes vardır uru cismimde feryād eylerim

[29b]**8.****Kıt'a**

[Mef'ūlü/Mefā'ılı/Mefā'ılı/Fa'ülün]

Şavletle bu yıl Mosḫov'u tedmīr edecektir
 Müstaḫrec imiş Şafvet'e ḫall etdi erenler
 Ol āşafiñ ism ü laḫab-ı ecmeli birdir
 Diḫkatle ḫesāb et ki Muḫammed 'Alī birdir

[29b]

9.

Kıt'a

[*Fe 'ilātün/Fe 'ilātün/Fe 'ilātün/Fe 'ilün*]

[*Fā 'ilātün*]

Āşafâ zebh-i qarâbîn edene sünnet olan
Nahrı ta'zîm ile tekbîr ederek besmeledir
Şu sevâbı naşıl ihrâz ederim fikri ile
Zi'b-i ğam mişl-i ğanem Şafvet-i zârı meledir

[30a]

10.

Kıt'a

[*Fe 'ilātün/Fe 'ilātün/Fe 'ilātün/Fe 'ilün*]

[*(Fā 'ilātün) (Fa 'lün)*]

Āşafâ işte mübârek Ramazân gelmekde
Elime geçmedi hiç akçeye dâ'ir bir uç
Yolla habbe'z-zehebi luţfuñu kuvvet bulayım
Bî-mecâlim o kadar kim tutamam kaçsa oruç

[30a]

11.

Kıt'a (Târîh)

[*Fe 'ilātün /Fe 'ilātün/Fe 'ilātün/Fe 'ilün*]

[*(Fā 'ilātün) (Fa 'lün)*]

İsterim Muştafâ Paşa-yı kerîmiñ Şafvet
Çille-i 'ömrü biñ üç yüz senesinde tolsun
Feyz-i pîrânla çok yıl yazayım târîhin
Dede Paşa bu sene mürşid-i iqbâl olsun (1271)

[30a]**12.****Kıt'a***[Mef'ülü/Mefā'īlū/Mefā'īlū/Fa'ülün]*

Ey āşaf-ı ekrem geliyor 'īd-ı dıḥā yā
 Deryāda koyun girmede ḥālā sürüsüyle
 Şafvet ḳuluñu muğtenim et naḳd-i ğanemle
 Ḳoç başına ḳurbān ola a' dā sürüsüyle

[30a]**13.****Kıt'a***[Fā'ilātün/Fā'ilātün/Fā'ilātün/Fā'ilün]*

Ey sipehsālār-ı eşca' emriñe ḳalsaydı āh
 Ḳarşıya 'asker geçip tırmazdı İbrā'īl'de
 Düşmen-i ḥinzīri seyf-i şer'-i Aḥmed'le ḳırıp
 'İd-ı ḳurbānı ederdı şimdi İsmā'īl'de

[30b]**14.****Gazel***[Fā'ilātün/Fā'ilātün/Fā'ilātün/Fā'ilün]*

Ba'zın etmiş 'aşḳ-ı dilber ba'zısın duḡter deli
 Birbirine benzemez 'ālemde 'āḳil her deli
 Bir merāḳa bağılıdır elbetde başı herkesiñ
 Cüst-cū etmiş bulursun ḥalkı ser-tā-ser deli
 Eylemiş şeydā 'avāmı fikr-i zencīr-i emel
 Silsile ḳaydıyla olmuşlar müderrisler deli

Aldı baqđıqca hađđ-ı dili 'Osmān-ves¹¹
Āh kim etdi dili bir hūsn-i hađ-āver deli
Çođ deli vardır Felāṭūn'uñ begenmez 'aqlını
Uşlular gördük ki etmez etdiđin ebter deli
'Aklı varken bindi Hārūnu'r-Reşid'in omzuna
Oldu zencir-i ğadire bağlanıp Ca'fer deli
Mülk-i vaşla mālirim derse no'la dīvāne dil
Şahlıq da'vā edermiş çünki eñ kemter deli

[31a]

Bī-ḥıreddir şāhib-i ḥilm-i ḥumārı öyle kim
'Aklı 'indimde yer etmez toḥm-ı tın ü ḥur deli
Ehl-i keyfi eyleyen reng-i mey ü afyöndur
Kıpızıl Mecnūn-ı rüsvā sevdevi kaşmer deli
Sākinān-ı mülk-i izārı ayakdaş istemez
Seng-i tıflāne sebük-mağzı anıñçün bir deli
Beñzemez meczüb-ı Haqq'a ḥāl-i erbāb-ı mecāz
Bir midir Behlül-i Dānā ile her ebter deli
Muṭribā zencir uşulünde baña beste ođu
Kıldı göñlüm bir siyeh perçemle rāmiş-ger deli
'Aql-ı kūtāhımca bu dārü's-şifā-yı 'ālemiñ
Miñnetiñ 'ākil çeker āsāyişin eyler deli
Nuṭq-ı şirīnim ile hem-cānişinim der imiş
Var ise olmuş Deli Bālī gibi sekr deli

¹¹ Vezinde aksaklık var.

‘Afv eder tanzîrimi Şafvet demiş zîrâ Lebîb
Her ne gelse yādına saçma kara söyler deli

[33a]

15

Kıt’a (Târîh)

[Mefâ ‘ilün/Mefâ ‘ilün/Mefâ ‘ilün/Mefâ ‘ilün]

Niçola Pavloviç elli sekiz yaşında fevt oldu
Erişdi biñ sekiz yüz elli beşde ‘ömrü gāyāta

Bahāne eyleyip tevsî‘-i mülke millet-i Rūs’u
Bilā-ħaḳ devlete ḳalkışdı teklîf-i muḫālāta

Yükün yükseklere yığdı ta‘annüd eyleyip mağrūr
Tenezzül etmedi bir vechile silm ü muşāfāta

Sebeb oldu nice sefk-i dimāya hırşı ḫün-rîziñ
Cemî‘-i mülkü etdi mübtelā dürlü beliyyāta

Netîce verdi ḫarbe nuşḫ-ı şulḫı etmedi işfā’
O bî-inşāfi ḳādir olmadı bir devlet iskāta

Olup hem-pāsı Han ‘Abdūlmecîd’iñ etdiler iḳdām
Fıransız İngiliz techîz-i ‘askerle mühimmāta

Edip sevḳ-i ‘asākir mülkünüñ taḫrîbine artık
Mülūk-ı müttefik ḳıldı teşebbüs ḫaḳḳı işbāta

[33b]

Görünce baħr u berde sũ-be-sũ ƙahr u hezĩmetler
O Őiřmãn oldu piřmãn etdigi kibr ü türehãta

Şaşırdı fikir ü mađlũbiyyet etdi kendini bĩ-tãb
Eger ki ğitmedi 'ãr eyleyip semt-i mudãrãta

Bu derde renc-i đĩĳ-ı Őadrı ƙıldı fũc'eten imdãd
Ķaçıp cãn etdi hem-dem oldu ervãħ-ı ħabĩřãta

Ecel ardından etdi Mençikof'u ƙahr edip irsãl
Tutuřsunlar deyũ etdikleri sũz u mũbãhãta

Keser a'dãsımiñ 'ırĳın Őalãtıla Şeh-i ğãzi
Őu verdikce siriřk-i çeřm ile seyf-i mũnãcãta

Du'ãm oldur alıp hep mũlk-i mevrũsuñ icãbetden
Ola Fãtiħ gibi Şevketle yãdı çok fũtũhãta

Ĥazĩz-i ħãk-i zilletde muħãlifler olup pã-mãl
Çıĳa şit-ı vekĩl-i devleti evc-i semavãta

Oĳu tãriħ-i fevtiñ yazdı Şafvet sãl-i 'İsã'dan
Ķıral-ı Rũs mũjde ğitdi ordu-yı mũkãfãta (1855)

[Fã 'ilãtũn/Fã 'ilãtũn/Fã 'ilãtũn/Fã 'ilũn]

Eyledim tãriħini mĩlãdĩden bir bir ħisãb
Çãr-ı Rũs'u ansızın ƙahr-ı Mecĩd etdi tebãh (1855)

33b]

16.

Kıt'a

[Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilün]

Rüy-ı menhûsuñ bütün metbû'ını etbâ'ını
Leşker-i ğayb ile Mevlâ kaşr-ı ğayyāya kova
Mülk-i 'Osmānī'de şanmañ gürü çok bir zelzele
Hazz edip arz oynadı kahr-ı kıral-ı Moskov'a

[34b]

17.

Gazel (Târîh)

[Mefâ' ilün/Mefâ' ilün/Mefâ' ilün/Mefâ' ilün]

Hamîd Paşa'nın oğlu Nürî Paşa-zāde'ye Mevlâ
Bu yıl kıldı verâsetle vezâret rütbesin i'tâ
Dilerdik ol müşîr-i hânedânın çokdan ikbâlin
Olup mülhem muvaffak oldu şâh-ı ma'delet-fermâ
Ma'ârif-âşinâdır Veys-meşreb bir kerem-verdir
Eşi yokdur tedâbîr-i umûr-ı mülkde aşlâ
Du'â-yı 'âciz oldur Hâk erenlerden o düstûra
Teveccüh eylesin ğāyet münāsib mansıb-ı vâlâ
Dedi târîhini Şafvet kulu şehr-i Muharrem'de
Vezîr ibnü'l-vezîr kâmrân oldu Cemâl Paşa (1271)

[HSD.AFT.12-147]

18.

Kıt'a (Târîh)

[Mefâ'îlün/Mefâ'îlün/Mefâ'îlün/Mefâ'îlün]

Destür

Bu yıl 'Ârif Efendi ma'nevî necl-i laîfîyle
Şafâ-yâb oldular luţf etdi Mevlâ bir güzel erkek

O mâhîñ başına ta'lîka elmâs-ı süreyyâyı
'Acüz-ı çarh eger ihdâ ederse müsteħağdır pek

Görün ol gül-nihâliñ rüy-ı âliñ 'andelîb olsa
Temâşâ-yı gül-i şad-berk-i bâğı eylemez istek

Bu muhlîş maħlaşından eylerim ħüsn-i tefe''ül kim
Müşîr-i vaqt ider Ĥağ refte refte zâtını bî-şek

Olup maħfûz ġamdan ħânedân-ı ħâzret-i 'Ârif
Tutuşsun âteş-i reşk ü ħasedle ħâsid-i zevzek

Ricâm oldur ħudümün peyk-i ħayr-maħz idüp Bârî
O tıflı vâlideynden tâ-be-maħşer etmesin münfek

O sa'dü't-tâli'îñ târîhi toğdı böyle ey Şafvet
Şerefle ġün gibi kıldı tülû' Āşaf Muħammed Beg

1277

19.

Kıt'a (Târîh)

[*Mef'ülü/Fā'ilātün/Mef'ülü/Fā'ilātün*]

Diger

‘Ārif Efendimizle maḥdūm-ı ma‘nevîsi
Bir gonce-femmile oldu güller mişâli ḥandān
Şafvet edip münâcât târîḥin etdim inşâ
Āşaf Beg’i mu‘ammer etsin cenâb-ı Mennân
1277

[TSMA 368-23]

20.

Kıt'a (Târîh)

[*Mefâ‘ilün/Mefâ‘ilün/Mefâ‘ilün/Mefâ‘ilün*]

Hüve'l-Feyyâz

Şeh-i şāhân-ı ‘ālem ḥazret-i ‘Abdūlmecîd Hānıñ
Zāmîr-i pâki perver gevher-i iḥsân u şefkatle
Mülük-i Āl-i ‘Osmân içre bu kadar zâtına hem-tâ
Hüdâ ismi gibi yektâ yaratmışdır ‘adâletle
‘İnâyet-pîşe ḥayr-endîşe bir şāh-ı kerem-verdir
Geçer evkâtı şeksiz rûz u şeb zevḫ u meserretle
O şeh-beyt-i sūḥānıñ nazm-ı neslin müstezâd etdi
İki şehzâdesi teşrîf edip dünyâyı devletle
Dü gonce gülsitân-ı şevketinden rû-nümâ oldu
Degil evşâfı mümkün bülbül-i gülüñ belâgatle

Dü bālā rūşen etdi nūr-ı şādī rub '-ı meskūnu
Toğup hūrşīd u bedr burc-ı hūs n ü ān-ı 'izzetle

Berīd-i feth ü nuşret eylesin maqdemlerin Mevlā
Ziyā verdikçe necm-i ferqadan çarha sa'adetle

Fu'ād ile Muḥammed bir çıkar ebced ḥesābınca
Bu 'irfān-ı şehi şāyestedir taḥsīne gāyetle

Hemān zātı ile evlādınıñ 'ömrü olup efzūn
O sulṭān-ı mu'azzam zīb-i taḥt olsun mehābetle

İki tāriḥ buldum evveli menkūt şānī tām
Taḥarrī eyleyüp iklīm-i nazmı ṭab '-ı Şafvet'le

Gelip sulṭān Muḥammed ḥalkı maḥbūbu'l-fu'ād etdi 64
'Aṭā kıldı Vedūd Aḥmed Kemāle'd-dīn'i şevketle

64

153

21.

Kıt'a

[Fā'ilātün/Fā'ilātün/Fā'ilātün/Fā'ilün]

Diğer

مژده یک شهزاده عالیکهر با عز و شان
امد از صلب شهنشاه جهان عبدالمجید

از طلوعش یافته عالم چنان نور صفا
در مه شعبان پنداری بیامد روز عید

بهر تشریفش نوشتم صفوت این تاریخرا
مهروش سلطان کمال الدین احمد شد بدید

64

Kaynakça

- Ahmet Cevdet Paşa (1301). *Tarih-i Cevdet (XII. Cilt)*, İstanbul: Matbaa-i Osmaniyye.
- Arslan, Mehmet (2022). *İstanbullu Lebîb Divanı (I-III. Cilt)*, İstanbul: Dün Bugün Yayınları.
- Aysan, Fatmanur (2013). *II. Mahmud döneminde Dersaadet'te Bir Ailenin Muhallefatı: Düzoğulları*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul Araştırmaları Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.
- Azamat, Nihat (1992). "Bâli Efendi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*:C. 5, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. s. 20.
- Beydilli, Kemal (2020). "Mustafa Reşid Paşa", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*: C. 31, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. s. 348-350.
- BOA. Ali Fuat Türkgeldi Evrakı (HSD.AFT.). 12-147.
- BOA. TSMA No: 848/59-62. 368-23
- Bursalı Mehmet Tahir (2016). *Osmanlı Müellifleri*, Haz. M. A. Yekta Saraç, C.3. Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları.
- Cezar, Mustafa (2010). *Mufassal Osmanlı Tarihi*, C.6. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Dilçin, Cem (2000). *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Emin Efendi (2021). *Bir Var İmiş Bir Yoğ İmiş -Menakıb-ı Kethüdazade el-Hac Mehmed Arif Efendi-*, Haz. Hasan Gürkan, Hür Mahmut Yücer. İstanbul: İnsan Yayınları.
- Fatmî Davud (2017). *Fatmî Tezkiresi (Hâtimetü'l-Eşâr)*, Haz. Ömer Çiftçi, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Fuzûlî (2021). *Fuzûlî Divanı*, Haz. Abdülhakim Kılınç, İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları.

- Gurulkan, Kemal ve Mustafa Küçük, Yusuf İhsan Genç, Uğurhan Demirbaş, Ayhan Özyurt, Raşit Gündoğdu (2006). *Osmanlı Belgelerinde Kırım Savaşı (1853-1856)*, Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Gürbüz, Mehmet (2012). “Şiir Mecmûaları Üzerine Bir Tasnif Denemesi”, *Mecmûa: Osmanlı Edebiyatının Kırkambarı*, Haz. Hatice Aynur, Müjgan Çakır, Hanife Koncu, Selim S. Kuru, Ali Emre Özyıldırım, İstanbul: Klasik Yayınları, s. 97-113.
- Dolu, Yunus (2020). *Bir Tür Olarak Divan Şiirinde Meded-nâme*, Rize: Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.
- İnal, İbnülemin Mahmut Kemal (2000). *Son Asır Türk Şairleri*, C.4, Haz. İbrahim Baştuğ, İstanbul: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- İpekten, Haluk (1999). *Eski Türk Edebiyatı -Nazım Şekilleri ve Aruz-*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- İsen, Mustafa (1997). “Aruzun Anadolu’daki Gelişim Çizgisi”, *Ötelerden Bir Ses, Divan Edebiyatı ve Balkanlarda Türk Edebiyatı Üzerine Makaleler*, Ankara: Akçağ Yayınları, s. 443-452.
- Kaplan, Yunus (2021). “Beyitlere Akseden Ateş: Safvet’in Tophane ve Galata Yangınınâmeleri”, *Journal of Turkish Language and Literature*, 7/1 Winter, s. 94-119.
- Köse, Sami Okan (2020). *Hârûnürreşîd Döneminde Bermekîler*, Hatay: Mustafa Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.
- Kurnaz, Cemal ve Halil Çeltik (2011). *Divan Şiiri Şekil Bilgisi*, İstanbul: H Yayınları.
- Mehmed Süreyya (1996). *Sicill-i Osmanî*, C.2, Haz. Nuri Akbayer, Ankara: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Muallim Naci (1322). *Lügat-i Nâcî*, İstanbul: Asr Matbaası.
- Onay, Ahmet Talat (2009). *Açıklamalı Divan Şiiri Sözlüğü -Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı*, Haz. Cemal Kurnaz, H Yayınları.

- Özaydın, Neslihan (2017). *Arşiv Belgeleri Işığında 1855 Depremi ve Bursa Yapılarına Etkisi*, Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı, İslam Tarihi Bilim Dalı, Doktora Tezi,
- Özgül, Metin Kayahan (2006). “Klasik Sonrası Dönem (1800-1860) Şark Ekspresi’yle Garb’a Sefer”, *Türk Edebiyatı Tarihi* C.II, Edt. Talat Sait Halman vd., İstanbul: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları., s. 601-660.
- Özgül, Metin Kayahan (2018). *Divan Yolu’ndan Pera’ya Selâmetle*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Safvet Mustafa. *Divan*, Millî Kütüphane, Nu: 06 Mil Yz A 3672/2. vr. 24b-35a.
- Samsakçı, Mehmet (2021). *19. Asır Mevlevî Şairi Galatalı Safvet (Hayatı-Bütün Şiirleri) & İbnülemin’in Kemâlî’s-Safve’si*, İstanbul: Hiper Yayınları.
- Saydam, Abdullah (2007). “Ömer Lutfi Paşa”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 34, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, s. 74-76.
- Sungurhan, Aysun (2011). *Klasik Türk Edebiyatında İdiyye*, Ankara: Grafiker Yayınları.
- Süer, Hikmet (1986). *Osmanlı-Rus Kırım Harbi Kafkas Cephesi Harekâtı (1853-1856)*, Ankara: Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları.
- Şemsettin Sami (1996). *Kâmûsu’l-A’lâm*, C.1, Ankara: Kaşgar Neşriyat.
- Tuğluk, Halil İbrahim (2010). “Divan Şiiri’nde Manzum Tebrik-nâmeler”, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 42, s. 41-68.
- Uludağ, Süleyman (1992). “Behlül-i Dâna”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 5, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, s. 352-353.

Yakıt, İsmail (1992). *Türk-İslâm Kültüründe Ebced Hesabı ve Tarih Düşürme*, İstanbul: Ötüken Yayınları.

Yeşilyurt, Yahya (2022). “1853-56 Osmanlı-Rus Harbi’nde Doğu Cephesinde Bir İngiliz Subay: Yarbay William Fenwick Williams’ın Askerî Raporları”, *Savunma ve Savaş Araştırmaları Dergisi*, 32/1, s. 101-138.

Yıldırım, Nimet (2008). *Fars Mitolojisi Sözlüğü*, İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

<https://portal.yek.gov.tr/works/detail/607622> (Erişim tarihi: 20.04.2024)

